

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת מטות מסעי תשע"ו לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתקכ"ט

בסעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

חנינא מפני מה נקבר משה רבינו מול בית פעור, כדי לכפר על מעשה פעור ע"כ. ובתוספות (שם) בשם מדרש אגדה, בכל שנה ושנה בעת שחטאו ישראל בבנות מואב, באותו פרק בית פעור עולה למעלה כדי לקטרג ולהזכיר עון, וכשהוא רואה קברו של משה חוזר ושוקע, שמשה רבינו שקעו בקרקע עד חוטמו, וכל שעה שעולה חוזר ונשקע למקום ששקעו משה רבינו ע"כ. הרי מבואר כי מה שהכשילו את ישראל בעון פעור, לא העיקו בזה את ישראל רק בהחטא בשעת מעשה, אלא זה השאיר קיטרוג עולמית על ישראל, עד שנצרך קבורת משה רבינו להיות מול בית פעור, כדי להשתיק הקיטרוג. ולכן שפיר אמר כי 'צוררים' הם לכם, בלשון הוה, בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור.

ואם כן גם כאשר ינקמו בית ישראל במדין, להרוג אותם ולכלותם, עוד לא נשקט מה שהם גרמו לישראל קיטרוג עדי עד, על כן אמר ה' למשה, נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים, אבל בזה עצמו לא יוגמר עדיין הדבר, אלא אחר זה 'תאסף אל עמיך', להיות נקבר בעבר הירדן מול בית פעור, ויחד עם זה יהא נגמר נקמת בני ישראל בהמדינים.

*

והנה אמר הכתוב במעשה דזמרי, וירא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, ויקם מתוך העדה ויקח

נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים, אחר תאסף אל עמיך, וידבר משה אל העם לאמר, החלצו מאתכם אנשים לצבא, ויהיו על מדין לתת נקמת ה' במדין (לא-ב). ויש כמה דקדוקים בפרשה, דמשמעות הלשון 'נקום' נראה, שמשה בעצמו הוא יהיה זה שינקום המדינים, ומדוע לא הזדרו למצוה, ומשלח את פנחס. והגם שמי שהתחיל במצוה אומרים לו גמור, הרי גם על הראשונות אנו מצטערים, שלא קינא משה בעצמו קנאת ה' בזמרי, והניח זאת לפנחס, קריינא דאיגרתא איהו ליהווי פרוונקא (סנהדרין פב.), ולמה על כל פנים לא יתקן זאת לגמור הדבר בעצמו. ועל כרחק דהיה לו למשה הכרח שאין הכוונה שהוא בעצמו ינקום, אלא עליו מוטל רק לסדר הדברים ליתן נקמת ה' במדין. גם לבאר הנגינה שעל 'נקם' הטעם הוא רביעי. עוד יש להבין השינוי, שה' אמר למשה נקם נקמת 'בני ישראל', ומשה אמר לישראל לתת נקמת 'ה' במדין. וגם להבין לאיזה צורך הודיע לו ה' כאן, אחר תאסף אל עמיך, שאין בזה קשר לציווי נקמת מדין.

ונראה בהקדם לבאר מה שנאמר לעיל (כה-יז) צרור את המדינים והכיתם אותם, כי צוררים הם לכם בנכליהם אשר נכלו לכם על דבר פעור וגו', דלמה אמר 'צוררים' בלשון הוה, הא כבר פירשו ישראל מהם, ואין להם עוד שום קשר עמהם. ויש לומר דאיתא בגמרא (סוטה יד.) אמר רבי חמא בר

במדרש רבה בפרשתנו (כב-ג), וישלח אותם משה, אמר הקב"ה למשה נקם נקמת, אתה בעצמך, והוא משלח את אחרים, אלא מפני שנתגדל בארץ מדין, אמר אינו בדין שאני מצר למי שעשה בי טובה, המשל אומר, בור ששתית ממנו אל תזרוק בו אבן. ויש אומרים שאינה זו מדין שנתגדל בה משה שזו בצד מואב והיא חרבה עד עכשיו וכו' ע"ש].

ופנחם השיג דבר זה, שמסיבה זו אין משה הולך בעצמו, כי למד מציווי ה' במצרים, ששלש המכות הראשונות יעשה על ידי אהרן, שלא להיות כפוי טובה, ולכן לא קרב משה אל המדינית. וזהו וירא פנחס בן אלעזר 'בן אהרן הכהן', התבונן באבי אביו אהרן, שהוא נצטוו ללקות במצרים ולא משה, ולכן גם כעת משה עומד מן הצד, וזה נתן לו חיזוק, ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו.

ומטעם זה השכיל משה לדעת, כי נקום נקמת בני ישראל, אין הכוונה עליו בעצמו, כי לא יצוהו ה' להרוג אומה שלימה של מדינים שנתנו לו אכסניא בשעת הדחק, ועל כרחך הכוונה רק שהוא יסדר אופן יציאת המלחמה, אבל לא ילך בעצמו. והנה מדה זו של הכרת הטובה מפורש בתורתנו הקדושה ארבעה פעמים, חדא לא תתעב מצרי, ושלשה פעמים בעשר מכות במצרים, על כן באה הנגינה על 'נקם' רביעי, להורות שהכפיל ה' בתורתו ארבע פעמים מדה זו של הכרת הטוב, ועל כרחך שפירושו של נקם אינו שינקום משה בעצמו.

*

ובנוגע לבחורי חמד יש בזה מוסר השכל עד כמה מוטל החוב שלא להיות כפוי טובה להישיבה ולצוות המגידי שיעורים והמשגיחים, שכולם מוסרים נפשם לטובתם להדריכם בדרכי התורה. וכמו כן להחברים שנהנים תמיד זה מזה, שהגם שיתכן להתהוות פירוד מחמת סיבה, אין לשכוח הטובה, שלא גרע ממה שמצרים זרקו זכוריהם להים, ואף על פי כן מוטל חיוב הכרת הטוב עליהם. ומשה רבינו ויתר על קידוש שם שמים, בהריגת זמרי ובנקמת מדין, שלא להיות כפוי טובה על מה שנהנה מהם.

רומח בידו (כה-ז). ובגמרא (סנהדרין שם) מה ראה, ראה מעשה ונוכר הלכה, ואמר לו למשה מקובלני ממך הבעל ארמית קנאין פוגעין בו וכו' ע"ש. ואכתי יפלא על פנחס, הרי רואה משה רבן של ישראל, איש אלקים, שאינו פוגע בו, ועל כרחך שיש דברים בגו, ואיך קם מתוך העדה ויקח רומח בידו. וגם למה האריך הכתוב כאן ביחוסו שהוא 'בן אהרן הכהן', אשר לא שייך בזה תירוצו של רש"י להלן (כה-יא).

ונראה דידוע כי מדת הכרת הטוב היא מדה נפלאה בישראל, שלא לפגוע באדם שעשה לו טובה. ואמרו חז"ל (בבא קמא צב:) מנא הא מילתא דאמרי אינשי בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא, דכתיב לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו (דברים כג-ה). וברש"י שם אף על פי שזרקו זכוריהם ליאור, מה טעם, שהיו לכם אכסניא בשעת הדחק ע"ש. (ועיין בשיטה מקובצת שם מעשה רב מהרי"ף שלא רצה לדון בענין מרחץ לפי שהיתה לו הנאה ממנה).

וכן לימד ה' את משה רבינו בהעשר מכות במצרים, שבשלש מכות הראשונות, דם צפרדע כנים, כתיב ויאמר ה' אל משה 'אמור אל אהרן' קח מטך ונטה ירך (שמות ז-ט), וברש"י לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקה על ידי אהרן ע"כ. ולהלן ברש"י (ח-יב) שלא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן ע"ש.

והנה במצרים כאשר הרג משה את המצרי כתיב, וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרוג את משה, ויברח משה מפני פרעה, וישב בארץ מדין (שמות ב-ט), והמדינים קרבו אותו, קראן לו ויאכל לחם, ונתנו לו מקום לגור עמם עד היותו בן שמונים שנה, על כן הרגיש משה לגביהם הכרת הטוב. ולמד קל וחומר בעצמו, ומה כשנוגע לגאולת ששים רבוא ישראל ממצרים, לא נתן ה' לו רשות להיות כפוי טובה להמים והעפר, וצוה להעשות כן על ידי אהרן. מכל שכן בדבר שאין בו חיוב מדינא אלא קנאים פוגעים בו, יש לו להשאיר מצוה זו לאחרים, וקריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא. [שוב ראיתי כן להדיא

*

אלף מישראל. ואמר הקב"ה למשה נקום נקמת בני ישראל, כי מה שעשו לי שרי ומחול, כי אם רבו פשעי האדם מה יעשה לו ית', ועיקר הנקמה על מה שעשו לישראל כי רבה רעתם. וכאשר שמע משה שאמר לו ה' אחר תאסף אל עמך, וכבר ידע משה רוב חיבת ישראל אל מנהיגיהם אמר בלבו אם אומר אל ישראל דברים כהווייתם כאשר נאמרו לי מפי הגבורה, מאחר שידעו ישראל שמיתתי תלויה בנקמה זו, אם כן יאמר נא ישראל כשם שמחל הקב"ה על חלקו כך אנחנו נמחל להם על מה שעשו לנו. ומשה לפי שהיה שמח לעשות דבר ה' בלא איחור, שינה ואמר לתת נקמת ה' במדין, ויחשבו ישראל מאחר שהקב"ה מבקש הנקמה בעבור כבודו, אם כן חלק גבוה מי יתיר לאחרו, ובוזה יהיו מוכרחים לעשותה לאלתר, ועל הכרח זה נאמר וימסרו, כי מאחר שאמר להם משה לתת נקמת ה' במדין היו מוכרחים לעשות בלא איחור. ומכאן ראייה ברורה שעשה בשמחה ולא אחר שהרי היה בידו להמשיך זמן הנקמה אילו היה אומר להם דברי השם יתברך כהווייתן ע"כ. [ויתכן לומר שמשה בכלל לא מסר להם דברי ה' אליו שנאמר לו 'אחר תאסף אל עמך', כי לא נצטוה למסור זאת, ורצה שישראל יקיימו דברי ה', ולא יעכבו זאת בשביל חיבתן למשה רבן, והשמיענו הכתוב שאמר ה' זאת למשה, והשמיט משה זאת בדברו אל ישראל, אלא ישראל מעצמם הרגישו והשכילו להבין שמיתת משה תלויה בוזה].

ובזה היה נראה לפרש מה שנאמר, ואתחנן אל ד' בעת ההוא לאמור וגו' (דברים ג-כג), וברש"י בעת ההוא, לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג וכו' ע"ש. וחז"ל דרשו במדרש (דב"ר יא-י) שהתפלל תקט"ו תפלות, כמנין 'ואתחנן' ע"ש. ויש לומר כי משה הזכיר זכותו לפני ה' בעת צרתו שלא עיכב דברי ה' גם לרגע במלחמת מדין, שבידו היה על ידי זה לחיות עוד כמה שנים, ואמר להם תיכף החלצו מאתכם אנשים לצבא. ולא עוד אלא שלא מסר להם דברי ה' כהווייתן, נקם נקמת 'בני ישראל', שאז לא היו ישראל הולכין משום חביבות רבן, אלא הזכיר להם לתת נקמת ה' במדין. וזהו 'ואתחנן אל ה' בעת ההוא', אחר שכבש ארץ סיחון ועוג שאז היה מלחמת מדין, והתחנן אל ה', שלא הזכיר לישראל בעת ההוא אלא נקמת ה' במדין,

והנה אמר ה' למשה, אחר תאסף אל עמך, להודיע לנו גודל צדקתו של משה, שאף על פי ששמע שמיתתו תלויה בדבר, עשה בשמחה ולא אחר (רש"י לא-ג). ומבואר במדרש בפרשתנו (במדב"ר כב-ב) רבי יהודה אילו היה רוצה משה לחיות 'כמה שנים' היה חי, שאמר לו הקב"ה נקם ואחר תאסף, תלה הכתוב מיתתו במדין, אלא להודיעך שבחו של משה, אמר בשביל שאחיה יעכב נקמת ישראל, מיד וידבר משה אל העם החלצו מאתכם אנשים לצבא ע"כ. ואמרו עוד (שם כב-ה) אבל יהושע כיון שבא להלחם עם ל"א מלכים, אמר, אם אני הורגם מיד, מיד אני מת, כשם שעשה משה רבינו. מה עשה, התחיל מעכב במלחמתם, שנאמר (יהושע יא-יח) ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה. אמר לו הקב"ה וכך עשית, הריני מקצר שנותיך י' שנים, אמר שלמה (משלי יט-כא) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום ע"כ.

וזו מדריגה נשגבה כי כל יום מימי חיי משה היו חשובים מאד, הן בעבודת קונו לעצמו, ומכל שכן בהרבצת התורה של ששים רבוא מישראל, וידע משה ההשפעה הרבה שהוא גורם לישראל, והרי אמר לישראל (דברים לא-כט) כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתון וגו', ומכל שכן כאשר יוכל לחיות עוד הרבה שנים. ולא נצטוה מה' לנקום נקמת ישראל תיכף, ולכל היותר אין בזה אלא ענין זריזין מקדימין למצות (פסחים ד.), ויתכן שיעלה על הדעת שכדאי לוותר על זה, עבור גודל זכות הרבים כאשר ישאר בחיים, והרי יהושע עשה כן בפועל, אף על פי כן לא חס משה על זה כאשר נוגע לקדש שם שמים, לתת נקמת ה' במדין, לא מעכב אפילו שעה אחת, ועשה בשמחה ולא אחר.

ולא עוד אלא ששינה לישראל דברי ה', שאמר לו נקמת 'בני ישראל', והוא אמר להם לתת נקמת ה' במדין, וביאר בכלי יקר, כי המדינים שתיים רעות עשו, אחת לשמים כי החטיאו את ישראל בעבודה זרה ובזנות. ואחת לישראל, כי הפילו בעצתם כ"ד

משה עוד מעט וסקלוני, שעל ידי זה לא יצטרכו לשמוע עוד דברי תוכחה.

אמנם הגם שקשה להאדם לשמוע תוכחה וביקורת על מעשיו, ומתמלא כעס ועברה על המצער אותו בתוכחתו, אבל ברבות הימים אחר ששמע התוכחה, בסופן של הדברים האדם מתענג על מה שהוכיחו לו, ולא נתנוהו לרדת שחת, והוא מכיר טובה על מה שהעמידו אותו על רגליו ללכת בדרך הישרה. וכאשר הם שומעים במיתתו, שלא יהיה להם עוד מוכיח כזה, לא רצו ללכת למלחמה. וזהו שבחן של ישראל עם רועיהם יחד, שהרועה עומד ומוכיח עד כדי הכאה, ובסופו ישראל מכירין לו טובה על מה שהדריכו אותם בדרכי התורה.

וכמו כן בימי הבחרות, מדריכין את בני הישיבה בדרכי התורה, ומוכיחין על המעשים, ומצמצמים להרגיל עצמו שאי אפשר לעשות כל דבר, או ללכת אל כל מקום, או לשמוע כל דבר, ומעוררין תמיד על התמדת התורה ועבודת התפלה ומדות טובות, עד שלפעמים עוד מעט וסקלוני. אבל כאשר מסיים השנה, ורואה עד כמה הצליח בתורתו, שדברי תורה מחודדין בפיו, ואיך נתעלה בעבודת התפלה, אז נותן הודאה על חלקו, עד שלא רוצה להפרד מהמוכיחו, כי מכיר תכליתו וטובתו במה שהדריכו אותו, ועושה חשבון איך היה נראה בסיום זמן, אם לא היו עומדים על ראשו ומכיח אותו להתגדל, וזהו שבחן של ישראל.

ובימים הללו שמתאבלים על חורבן בית מקדשינו, אשר נחרב רק בעון שנאת חנם שהיה בישראל (יומא ט:), יש לנו להשתדל באהבת חברים ביתר שאת, ולהתדבק במדת הכרת הטוב, ולא להיות כפוי טובה. ובתיקון חטא זה נזכה בקרוב להגאל גאולת עולם בביאת בן דוד במהרה דיין.

כדי שיצטרכו להזדרז ללכת, ולא חס על חייו למען כבודו יתברך שמו, על כן בזכות זה שהפקיר חייו, אעברה נא ואראה וגו'. והנה 'ישראל' עולה בגמטריא תקמ"א, ו'הוי"ה' עולה כ"ו, והחילוק בין ישראל להוי"ה הוא מספר תקט"ו, וזהו 'ואתחנן' מספר תקט"ו, אל הוי"ה, שהמעט מספר זה לשנות מנקמת 'ישראל' לנקמת 'הוי"ה', אעברה נא ואראה.

*

ואמר הכתוב, וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה וגו', וברשי להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל, עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר (שמות יז-ד) עוד מעט וסקלוני, ומשמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין, לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן ע"כ. ובשל"ה הק' הקשה מה שייך לשבח זה, שהיו אומרים מתחלה עליו עוד מעט וסקלוני. ועוד שזהו שבחן של 'ישראל' שחיבבו את הרועה שלהן, ולא רצו לילך למלחמת מדין, ולא שבחן של 'רועי' ישראל. ועיין בתורת משה מה שביאר בזה. ועל פי דרכו יש לומר, כי אמרו חז"ל (כתובות קה:) אמר אביי האי צורבא מרבנן דמרחמין ליה בני מאתיה, לאו משום דמעלי טפי, אלא משום דלא מוכח להו במילי דשמיא ע"כ. ואם כן מנהיג ישראל שמוכנים לסוקלו, זהו שבחו, שהוא רועה נאמן לעדתו, שעומד ומוכיח אותם כאשר הם לא מתנהגים בדרך ישרה.

ומשה רבינו הוכיח את ישראל בכל עת שהיו חוטאים בדברים כדרבונות, ולכן היה לישראל תמיד תלונה על משה. והנה אמרו חז"ל (ערכין טז:) עד היכן תוכחה [עד כמה חייב אדם להוכיח את חבירו], רב אמר עד הכאה [שיכנו המתווכח למוכיח] ע"כ. ואם כן כאשר יזרקו אבן על המוכיח, יפטר מלומר להם עוד תוכחה, ועל כן אמר

הגליון הזה נתגדב על ידי

מוה"ר אברהם פנחס בערקאוויטש הי"ו לעילוי נשמת אמו מרת גינענדל ב"ר שלמה ע"ה נפטרה ו' אב תש"ע לפ"ק ת.נ.צ.ב.ה	מוה"ר ר' אשר זעליג נאה הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בארוסי בתו למול מוב	מוה"ר ר' שלמה יעקב לאקס הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למול מוב
---	--	---